

לעצם המיקום או העריכה הכלתי כרונולוגיים בסוגיה, וגורמיהם האפשריים, ראה: אלבק, מבוא לתלמודים, עמ' 452 ואילך, 461 ואילך (וראה גם דעת הלבני, המובאת להלן [נספח ג, להע' 43], ובדיון שם); א' ורייס, מחקרים בתלמוד, בעיקר עמ' 160 ואילך, וכן עמ' 39 ואילך, 66 ואילך, 76 ואילך (ראה גם דבריו לעיל הע' 44). לציונים נוספים, ראה מאמרנו 'על המיקום', הע' 3, 61. על שיקולים נוספים, ראה עוד בהערות דלהלן. וראה גם שיקוליו של אברמסון (נוסף על השיקול להקדים הבבליים לארצישראליים), לאורך מאמרו 'כללים בתלמוד', ומלמד, פרקי מבוא, עמ' 401, שנימק כי הסדר הכלתי כרונולוגי נובע, לעתים, ממגמת העורך ללכת לפי סדר ענייני, ורשם כדוגמה את סוכה י ע"א, הבנויה לפי סדר המספרים: טפח אחד, ארבעה, עשרה. ואכן כיוצא בו במקומות אחרים, כגון פסחים ג ע"ב, שהופעת רב אחא בר יעקב אחר רב פפא ורבינא, מובנת לפי טעם זה.

[רבינא וחכמי דורו, אבינועים כהן, עמ' 126]

שאלת עוד הא דתנן צפרק קמח לסוכה (דף י) פירש עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר פסולה. ואיתמר עלה בגמרא אמר רב חסדא לא שנו אלא מפני הנשר אבל לנאותה כשרה. ואי לנאותה כשרה נמלא זה מסכך צדינין ופסולת גרן ויקב הגחון למעלה אינו מעלה ואינו מוריד.

תשובה עיקר דברים אלו נראה לי שהוא ממה שכתוב (ויקרא כ"ג) צסכות תשצו ודרשין תשצו כעין תדורו. ולפיכך מה שאדם עושה עיקר תקרתו אותה כאלו התורה שיהא מפסולת גרן ויקב דומה להן. ולפי שאדם נותן בתקרתו קורות המזויירות או דברים אחרים שאינם עיקר תקרה אלא טפלה לה לנוי כדי שתערב עליו דירתו לפיכך התירו לגבי סוכה כן. לפי שאין אילו לעיקר סכך אלא להתנאות ולהנעים עליו ישיבת סוכה ומנוחה. ולא עוד אלא שהוא מנוחה מן המנוחה להעלות שם כליו הנאים לחצב את המנוחה ושתהא דירתו ערבה. ודברים אלו ניכרין הן שאינם לעיקר סכך. וכתנתיה דמנימין תעיד כלל אימת דרטיבא מינכרא מילתא ושרי.

[ש"ת הרשב"א חלק א סימן נה]

טז

בקיאת האמוראים במשנה וברייתא

בבבלי בבא מציעא ק"ד ע"ב מצינו שרבה בר אבוהו אמר על עצמו, בארבעה לא מצינא, בשיתא מצינא (?), כלומר איני בקי בסדרי זרעים וטהרות, וראה ברש"י סוכה י"ד ע"א ד"ה משום הכי שכתב שאלתי את מורי מגופה דמשנה דמייתי אגב בשמעתין מי שייד למיתני "גופא" כדגרס במימרות האמוראים, ואמר לי רבי משום דהך משנה מן טהרות וכו'.

ובזה נבין ציונו של רש"י בכתובות ט"ז רע"ב והתנן מצא בה תנוק מושלך, שכתב: משנה היא בסדר טהרות, מה שאין זה מדרכו לציין מסורת הש"ס, אבל הנה נקטו שם משנה זו בסגנון "גופא" ראה שם, לכן רמז שהיא משנה בסדר טהרות וכדברי רבו שהביא בסוכה שהעתקתי, וראה בתוס' בכורות כ"ז ע"ב ד"ה וכו', שכתבו: דרך הש"ס להאריך קצת כשמביא משניות מזרעים וטהרות, ועיין בהקדמת הרבינו תם לספרו הישר.

הנחה זו תאיר לנו אשר לפעמים לא נקטו על הנשנה בזרעים או טהרות "תנן" כרגיל כשהביאו משנה, שהכוונה אהנו כולנו תנינו משנה זו א), אך נקטו תניא, כמו כשהביאו ברייתא, לפי שאין זה דאי שכל אחד שנה זרעים או טהרות, ומעתה אין צורך להגיה בדוכתי טובי.

כמו, בברכות מ' ע"ב ראה הגיעב"ץ שם, כן בפסחים מ"ב ע"ב תניא המתמד וכו' והיא במעשרות פ"ב, עוד שם מ"ח סע"א והתניא חמשת כו' והיא בחלה פ"ב, ועוד שם שם דתניא רא"א וכו' והיא בחלה שם, ושם ג"א ע"ב דתניא רש"א וכו' והיא בשביעית פ"ט. ביומא ס"א ע"ב דתניא אין לו בוחן וכו' והיא בנגעים פ"ד. בסוכה י' ע"א דתניא טפח וכו' והיא באהלות פ"ג, ושם ל"ו ע"א דתניא ר"ש פוטר והיא במעשרות פ"א, בביצה ה' ע"א ותניא כרם רבעי כו' וכן בראש השנה ל"א ע"ב והוא במע"ש פ"ה, ובמו"ע ק' ה' ע"ב והא תניא אלו שמטמאין וכו' והיא באהלות פ"ב.

וכן ביבמות ע"ב ע"ב דתניא הכל כשרים לקדש וכו'. והוא בפרה פ"ד מ"ד,

(א) ראה אשר כתבתי בפנים פרק א' הערה ס"ב שלפעמים נקטו "תנן" על הלכה שאינה מבוארת במשנה אך נלמדה מכללה, ואין צורך לשבש נוסחאות בדוכתי טובי, כמו בברכות ל"ו ע"א ראה גה"ש והגיעב"ץ שם, בעירובין י' ע"ב ראה הגרי"ב והגר"מ שטרשין שם. בפסחים ב' ע"ב ראה נודע ביהודא מה"ת יו"ד סי' קמ"ד, ביבמות ק"ב ע"ב ותנן נמי אין התורם וכו' ראה בגה"ש שם, בגדרים ג' ע"ב ראה הגיעב"ץ שם, בחולין ל"א ע"ב דתנן מטבילק ראה תוס' שם. ועיין ביומא ג"ה סע"א ובגה"ש שם, בתוס' ברכות כ"ד ע"א ונדה ע' ע"א ד"ה והתניא שכתבו כי סגנון "והתניא" נקטו אך על ברייתא שהובאה ממקום אחר אבל על ברייתא נודעת להם מכבר באותו ענין אמרו "והא תנן" שסגנון כזה נקטו גם על הנשנה במשנתנו, ועיין תוס' מנחות י' ע"ב ד"ה אלא ונדה ל"ד סע"ב ד"ה אילימא ובגה"ש שם, וראה עוד ברש"י חולין ס"ו רע"א שכתב "תנא דבי רב" קרי לברייתא קמייתא שנויה בתורת כהנים דמקרי ספרא דבי רב לפי שהיה שגור בביתמ"ד בפי כולם אבל ברייתא דתנא דבי ר' ישמעאל לא היתה שגורה אלא בפי תלמידיו, ועיין שו"ת הרמ"ע מפאנו סי' כ"ה.

[יסודה המשנה ועריכתה, הרב ראובן מרגליות, עמ' סח]